

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ЗАСТОСУВАННЮ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ТА ЗАСОБІВ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ

PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF PRODUCTIVE TRAINING OF CADETS IN THE APPLICATION OF AUTOMATED SYSTEMS AND MEANS OF BORDER CONTROL

У статті розглянуто сутність та особливості продуктивного навчання у ЗВО, наведено опис педагогічної технології продуктивного навчання курсантів дисципліни «Прикордонний контроль», що спрямована на навчання курсантів застосовувати автоматизовані комплекси та технічні засоби прикордонного контролю. Основою проектування технології визнано суб'єктно-діяльнісний, комунікативний підходи та продуктивне навчання. Технологію побудовано на науковому, теоретико-методичному та практикологічному рівнях.

Було враховано, що основними ознаками педагогічних технологій і відповідні показники їх реалізації є: системність (наявність наукової психолого-педагогічної основи, цілісної теорії або набору окремих наукових положень); відтворюваність та гарантованість результату (наявність діагностичних цілей, наявність логічно пов'язаної системи етапів, які ведуть від цілей до задач і результатів; система зворотного зв'язку (наявність системи контрольних завдань, адекватним цілям, наявність алгоритму контролю (види, цілі, частота, засоби контролю тощо).

Педагогічними умовами забезпечення якості навчального процесу було запропоновано: формування настанови на активні навчальні дії та створення атмосфери зацікавленості курсантів на заняттях; створення та використання проблемних ситуаційних завдань для покращення професійно-орієнтованого контексту навчального матеріалу; створення атмосфери креативності, довіри, відкритості та співпраці у системі взаємодії «викладач-курсант».

Педагогічну технологію визначено як сукупність науково обґрунтованих та спроектованих цілей, змісту, принципів навчання, педагогічних умов, методів, форм, засобів, спрямованих на формування і розвиток компетентностей курсантів з використанням автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю. Визначено завдання цієї технології та основні навчальні продукти, що створюють курсанти. Основними методами навчання стали когнітивні методи, що надають змогу курсантам пізнати навколишній світ та явища дійсності, та креативні методи, коли курсанти створюють власну освітню продукцію.

Ключові слова: майбутні офіцери-прикордонники, професійна компетентність, прикордонний контроль, педагогічна технологія продуктивного навчання.

The article considers the essence and features of productive training in higher education institutions, provides a description of the pedagogical technology of productive training of cadets in the discipline «Border Control», which is aimed at teaching cadets to use automated complexes and technical means of border control. The basis for the design of the technology is recognized as the subject-activity, communicative approaches and productive training. The technology is built on the scientific, theoretical-methodological and praxeological levels. It was taken into account that the main features of pedagogical technologies and the corresponding indicators of their implementation are: systematicity; reproducibility and guarantee of the result (the presence of diagnostic goals, the presence of a logically connected system of stages leading from goals to tasks and results; a feedback system (the presence of a system of control tasks, adequate to the goals, the presence of a control algorithm (types, goals, frequency, means of control)). The following pedagogical conditions for ensuring the quality of the educational process were proposed: the formation of guidelines for active educational actions and the creation of an atmosphere of interest for cadets in classes; the creation and use of problem-solving situational tasks to improve the professionally oriented context of the educational material; the creation of an atmosphere of creativity, trust, openness and cooperation in the system of interaction «teacher-cadet» Pedagogical technology is defined as a set of scientifically substantiated and designed goals, content, principles of learning, pedagogical conditions, methods, forms, means aimed at the formation and development of cadets' competencies in the use of automated and technical means of border control. The main teaching methods are cognitive methods that allow cadets to learn about the world around them and the phenomena of reality, and creative methods when cadets create their own educational products.

Key words: future border guard officers, professional competence, border control, pedagogical technology of productive learning.

УДК 378.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/78.2.7>

Кузь Ю.М.,
канд. пед. наук,
професор кафедри прикордонного контролю
Національної академії Державної прикордонної служби України

Сичевський Ю.О.,
канд. пед. наук, доцент,
заступник начальника кафедри прикордонного контролю
Національної академії Державної прикордонної служби України

Постановка проблеми. Агресія РФ проти незалежної України вимагає швидкого реагування як державних органів, військово-політичного керівництва України, суспільства, так і освітян. Основне завдання ВВНЗ України у таких умовах залишається незмінним – випускник повинен бути всебічно підготовлений до виконання своїх функціональних

обов'язків у будь-яких умовах, у тому числі бойових [1]. Завдання ж ВВНЗ, що готує офіцерів-прикордонників сьогодні – це проектування нових концепцій і технологій підготовки курсантів щодо використання автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю, бо злочинні елементи намагаються все активніше використовувати нові

досягнення в галузі науки і техніки для виготовлення та підробки документів з метою незаконного перетину державного кордону України.

Першочергового розв'язання, на нашу думку, потребують суперечності, що наявні сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ: між настановами системи військової освіти та її нормативними документами, що вимагають ієрархії та дисципліни та стандартами підготовки країн НАТО; між складністю сучасних завдань, що необхідно вирішувати офіцерам ДПСУ на кордоні та неповною їх підготовленістю до дій у бойових умовах; між вимогами держави до професійної компетентності офіцера-прикордонника та недостатньою ефективністю традиційних технологій їх підготовки у ВВНЗ.

До того ж важливим є те, щоб науково-педагогічні працівники ВВНЗ долучалися до розробки нових педагогічних технологій навчання курсантів освітніх компонентів ОПП, відходили від репродуктивних методів та традиційних теорій навчання майбутніх офіцерів. Тому ефективне викладання дисципліни «Прикордонний контроль» вимагає сьогодні впровадження науково обґрунтованих технологій навчання майбутніх офіцерів-прикордонників, серед яких доволі цікавими для курсантів вважаються технології продуктивного навчання.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Організаційно-наукові аспекти становлення і розвитку військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів в Україні досліджували науковці М. Нещадим, В. Ягупов, О. Бойко, Й. Варій та інші. Методичні питання підготовки курсантів у ВВНЗ розроблялися О. Діденком, О. Керницьким, О. Міршуком, О. Данильченком та іншими.

Дослідження військово-професійних проблем здійснюється зараз вченими за такими основними напрямками: філософський (В. Мандрагеля, В. Серебрянников та ін.), психологічний (М. Варій, Т. Мацевко та ін.), соціологічний (В. Галєєв, Ю. Яременко, Ю. Калагін та ін.), педагогічний (М. Козяр, В. Ягупов та ін.), історичний (М. Голик, Г. Костаков та ін.), політологічний (Ч. Москос, В. Смолянук та ін.), культурологічний (Г. Аванесова, Є. Мануйлов та ін.) та економічний (В. Змійов, М. Требін та ін.) та інші.

У дисертаціях України останніх років досліджувались такі аспекти проблеми підготовки офіцерів для підрозділів сил оборони: формування готовності майбутніх офіцерів до миротворчої діяльності (А. Савицька), технології формування педагогічної компетентності магістрів військово-соціального управління в процесі професійної підготовки (О. Міршук), підвищення управлінської компетентності військових керівників (О. Бойко), формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України (О. Данильченко) тощо.

При цьому особливості застосування технологій продуктивного навчання у підготовці курсантів у наукових дослідженнях розкрито не зовсім повно.

Мета статті – розглянути сутність та особливості продуктивного навчання курсантів, компоненти та переваги педагогічної технології продуктивного навчання курсантів ВВНЗ дисципліні «Прикордонний контроль».

Виклад основного матеріалу. При навчанні курсантів дисципліні «Прикордонний контроль» основою було обрано суб'єктно-діяльнісний, комунікативний підходи та продуктивне навчання, реалізацію яких під час підготовки курсантів до застосування автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю схарактеризуємо нижче.

На думку професора В. Ягупова, суб'єктно-діяльнісний підхід дає змогу визначити теоретичні основи підготовки конкурентоспроможного фахівця в системі вищої професійної освіти; проаналізувати сучасний стан проблеми формування та розвитку професіоналізму фахівців, визначити перспективи їх самореалізації у професії [2].

Комунікативний підхід спрямований на практику спілкування і реалізується, коли НПП мотивує та стимулює курсантів висловлювати свої думки, пропозиції, плани, заохочує їх креативність, пропонує до розгляду проблемні ситуації тощо [3].

Залучити творчість курсантів в освітньому процесі покликані технології продуктивного навчання, коли з навчально-розвивальною метою відбувається створення ними навчальної продукції: програм, проектів, винаходів, схем, таблиць тощо. Головний задум щодо статусу суб'єктів взаємодії під час навчання такий: позиція викладача в системі продуктивного навчання – особистий радник, науковий керівник, наставник; позиція курсанта – партнер, співробітник, рівноцінний учасник проекту, дослідник проблеми тощо.

Науковці вважають, що педагогічна технологія на основі продуктивного навчання – це технологія, яка дає змогу одержати продукт максимальної якості та досягти нового результату при оптимально збалансованому сполученні індивідуального навчання з груповим [4]. А у даному конкретному випадку – набути визначених в ОПП програмних результатів та компетентностей з дисципліни «Прикордонний контроль». При цьому, на нашу думку, головним тут є саме цілеспрямована, доцільна, оптимально організована, керована педагогічна взаємодія, що спрямована на оволодіння курсантами визначеними в ОПП компетентностями на основі принципів та методів продуктивного навчання.

У контексті теми нашої статті розроблювану педагогічну технологію визначаємо як сукупність

науково обґрунтованих та спроектованих цілей, змісту, принципів навчання, педагогічних умов, методів, форм, засобів, спрямованих на формування і розвиток компетентностей курсантів з використання автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю. При цьому така технологія має бути детально обґрунтована і продумана, побудовано модель педагогічної діяльності НПП з проектування, організації та проведення занять з дисципліни «Прикордонний контроль» і забезпеченні комфортні умови взаємодії суб'єктів навчального процесу, толерантне освітнє середовище тощо.

Цілі та зміст цієї технології формулювалися відповідно до вимог робочої навчальної програми з дисципліни «Прикордонний контроль». Педагогічну технологію було побудовано на трьох рівнях її побудови: науковому, теоретико-методичному та практикологічному.

Було враховано, що основними ознаками педагогічних технологій і відповідні показники їх реалізації є: системність (наявність наукової психолого-педагогічної основи, цілісної теорії або набору окремих наукових положень); відтворюваність та гарантованість результату (наявність діагностичних цілей, наявність логічно пов'язаної системи етапів, які ведуть від цілей до задач і результатів; система зворотного зв'язку (наявність системи контрольних завдань, адекватним цілям, наявність алгоритму контролю (види, цілі, частота, засоби контролю тощо) [5].

Педагогічними умовами забезпечення якості навчального процесу було запропоновано: формування настанови на активні навчальні дії та створення атмосфери зацікавленості курсантів на заняттях; створення та використання проблемних ситуаційних завдань для покращення професійно-орієнтованого контексту навчального матеріалу; створення атмосфери креативності, довіри, відкритості та співпраці у системі взаємодії «викладач-курсант» тощо.

При реалізації технології було враховано, що основними методами продуктивної технології виступають когнітивні методи та креативні методи. Когнітивні методи допомагають курсантам пізнати навколишній світ, ситуацію на державному кордоні (пунктах пропуску через держаний кордон), креативні ж методи реалізують створення курсантами власної освітньої продукції, формулювання гіпотез, пошук фактів, евристичне спостереження за явищами на кордоні, прогнозування, конструювання понять і правил, теорій, пошук помилок тощо. Креативні методи включали метод «мозкового штурму», гіперболізації, метод «якби», метод придумування тощо.

Згідно положень продуктивної педагогіки, заняття з дисципліни «Прикордонний контроль» (практична частина) були присвячені

формуванню умінь та навичок щодо застосування технічних засобів прикордонного контролю (80% усього часу) [6]. Тому під час занять курсантами творчо створювались такі навчальні продукти:

- складання списку основних проблем, пов'язаних з організацією служби прикордонних нарядів у пунктах пропуску через державний кордон та формулювання основних шляхів їх вирішення;

- складання схем, таблиць, що порівнюють організацію служби прикордонних нарядів у пунктах пропуску у країнах-сусідах України;

- сформулювати ключові словосполучення, які складають зміст усієї дисципліни «Прикордонний контроль» та за окремими темами;

- сформулювати висновки за матеріалами теми, що стосується огляду транспортних засобів на кордоні;

- ранжування фактів, формулювання головної думки навчального матеріалу (наприклад, тема «Прикордонний контроль у пунктах пропуску через державний кордон»);

- зробити комплексну композицію, презентацію або малюнок в якості інформаційного супроводження заняття з теми організації служби прикордонних нарядів у пунктах пропуску через державний кордон;

- порівняння тактико-технічних характеристик приладів та засобів контролю, що використовуються на кордоні при організації служби прикордонних нарядів у пунктах пропуску через державний кордон;

- складання таблиць щодо порядку роботи з технічними засобами та їх основними технічними параметрами;

- формулювання запитань критичного характеру щодо особливостей застосування автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю;

- складання щоденнику із самооцінкою успішності у засвоєнні тем з застосування автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю та формування потрібних навичок у роботі з ними;

- створення курсантами планів проведення тренінгів з іншими курсантами щодо використання автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю.

Також курсанти заохочувалися до пошуку та використання відеоматеріалів, які надають інформацію до проблемних питань щодо використання автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю у сьогоdnішніх умовах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті розглянуто сутність та особливості продуктивного навчання у ЗВО, наведено опис педагогічної технології продуктивного навчання курсантів дисципліни «Прикордонний контроль»,

що спрямована на навчання курсантів застосовувати автоматизовані комплекси та технічні засоби прикордонного контролю. Технологію побудовано на таких рівнях: науковому, теоретико-методичному та праксиологічному.

Педагогічними умовами забезпечення якості навчального процесу запропоновано: формування настанови на активні навчальні дії та створення атмосфери зацікавленості курсантів на заняттях; створення та використання проблемних ситуаційних завдань для покращення професійно-орієнтованого контексту навчального матеріалу; створення атмосфери креативності, довіри, відкритості та співпраці у системі взаємодії «викладач-курсант».

Педагогічну технологію визначено як сукупність науково обґрунтованих та спроектованих цілей, змісту, принципів навчання, педагогічних умов, методів, форм, засобів, спрямованих на формування і розвиток компетентностей курсантів з використання автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю. Визначено завдання цієї технології та основні навчальні продукти, що створюють курсанти.

У подальшому планується розробка завдань для застосування методу кейс-стаді у підготовці курсантів дисциплінам прикордонного контролю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Данильченко О.А. Модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. Вип. 82. 2022. С. 36–40.
2. Ягупов В.В., Кортенко В.А. Актуальні проблеми підготовки військових фахівців у контексті європейської інтеграції системи вищої освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Збірник наукових праць. Випуск 11. Харків, УІПА, 2011. С. 53.
3. Керницький О.М. Формування готовності курсантів льотних навчальних закладів до професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 41. С. 155.
4. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: моногр. / С.О. Сисоева, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, О. Кульчицька, Л. Є. Сігаєва, Я. В. Цехмістер та ін.; За ред. С. О. Сисоевої. К.: ВІПОЛ, 2001. 502 с.
5. Дніпровська Т.В. Дидактичні можливості технології продуктивного навчання студентів іноземної мови. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 2. С. 180–185.
6. Тадеуш О. М. Метод проектів як форма продуктивного навчання студентів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2017. Вип. 29. С. 142–146.